कार्यक्रम तालिका

"समुदायमा सरकारी वकील कार्यक्रम" कानूनी सचेतना सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम

मितिः २०८१।१।१४ गते समयः दिउँसो १२:१५ बजेदेखि दिउँसो ४:०० बजेसम्म

कार्यक्रम स्थानः मधुवन नगरपालिकाको सभाहल, बर्दिया ।

कार्यक्रम व्यवस्थापन र समन्वयः मधुवन नगरपालिका ।

आयोजकः उच्च सरकारी वकील कार्यालय नेपालगञ्ज र

जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय, बर्दिया ।

कार्यक्रम सञ्चालकः सहायक न्यायाधिवक्ता श्री डिल्लीराज ज्ञवाली, उच्च सरकारी वकील कार्यालय नेपालगञ्ज

१२:१५-१२:३०	उपस्थिति
१२:३०-१२:४५	कार्यक्रम अध्यक्षताः उच्च सरकारी वकील कार्यालय नेपालगञ्जका सहन्यायाधिवक्ता श्री उमाकान्त पौडेलज्यू प्रमुख अतिथिः मधुवन नगरपालिकाका प्रमुख श्री तेजबहादुर भाटज्यू विशेष अतिथिः मधुवन नगरपालिकाका उप प्रमुख श्री अनिता चौधरीज्यू मधुवन नगरपालिकाका पूर्व प्रमुख गणेशबहादुर क्षेत्रीज्यू अतिथिहरुः जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय बर्दियाका जिल्ला न्यायाधिवक्ता श्री नगेन्द्र लम्सालज्यू मधुवन नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री मानबहादुर गिरीज्यू बर्दिया जिल्ला अदालत बार एशोसिएशनका अध्यक्ष श्री कमलप्रसाद पाण्डेज्यू खाता सब डिभिजन वन कार्यालय सानोश्री बर्दियाका वन अधिकृत श्री सन्तोष चौधरीज्यू ईलाका प्रहरी कार्यालय ढोढरीका प्रहरी निरीक्षक श्री बखतबहादुर शाहीज्यू कार्यक्रममा उपस्थिति मधुवन नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिज्यूहरु, कर्मचारीज्यूहरु एवं कार्यक्रममा उपस्थित महानुभावहरु ।
	राष्ट्रिय गान
१२:४५-१:०५	<u>कार्यपत्र प्रस्तुती</u> १) सरकारी वकीलको परिचय, सरकारवादी मुद्दाहरू र समुदायबाट गरिएको अपेक्षा, जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय बर्दियाका जिल्ला न्यायाधिवक्ता श्री नगेन्द्र लम्साल
१:०५-१:२५	२) मधुवन नगरपालिकामा अपराध प्रवृत्तिको अवस्था, ईलाका प्रहरी

	कार्यालय ढोढरीका प्रहरी निरीक्षक श्री बखतबहादुर शाही
१:२५-१:४०	३) मधुवन नगरपालिका क्षेत्र भित्र वन तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराधको प्रकृतीः खाता सब डिभिजन वन कार्यालय सानोश्री बर्दियाका वन अधिकृत श्री सन्तोष चौधरी
१:४०-२:१०	४) लैङ्गिक हिंसाको परिचय र मुलुकी अपराध संहितामा भएको कसूर सम्बन्धी ब्यवस्था, जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय बर्दियाका जिल्ला न्यायाधिवक्ता श्री नगेन्द्र लम्साल
२:१०-३:३०	खुला छलफल र जिज्ञाशाको सम्बोधन अनुसन्धान अधिकारी, सरकारी वकील र कानून व्यवसायीबाट ।
३:३०-४:००	मन्तब्य बर्दिया जिल्ला अदालत बार एशोसिएशनका अध्यक्ष श्री कमलप्रसाद पाण्डेज्यू मधुवन नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री मानबहादुर गिरीज्यू कार्यक्रमका विशेष अतिथि मधुवन नगरपालिकाका पूर्व प्रमुख गणेशबहादुर क्षेत्रीज्यू कार्यक्रमका प्रमुख अतिथिः मधुवन नगरपालिकाका प्रमुख श्री तेजबहादुर भाटज्यू कार्यक्रम समापनः उच्च सरकारी वकील कार्यालय नेपालगञ्जका सहन्यायाधिवक्ता श्री उमाकान्त पौडेलज्यू

लैङ्गिक हिंसाको परिचय र मुलुकी अपराध संहितामा भएको कसूर सम्बन्धी व्यवस्था

२०८१ बैशाख १४ गते
नगेन्द्र लम्साल,
जिल्ला न्यायाधिवक्ता,
जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय, बर्दिया

लैङ्गिक हिंसा

- लिङ्गका आधारमा शक्तिशालीबाट कमजोरमाथि गरिने भेदभावपूर्ण व्यवहार नै लैङ्गिक हिंसा हो ।
- लैङ्गिक हिंसा भन्नाले सार्वजनिक वा निजी जीवनमा लिङ्गको आधारमा कसै प्रति शारीरिक, मानसिक वा यौनजन्य क्षति वा पींडा पुर्याउने कार्यहरुलाई जनाउँछ ।
- लिङ्गका आधारमा हुने कुनै पनि प्रकारका अपमानजनक, पीडाजन्य वा धम्कीपूर्ण ब्यवहार, दवाव, करकाप वा स्वेच्छाचारी रुपमा महिला, पुरुष वा तेस्रो लिङ्गीलाई स्वतन्त्रताको उपभोग गर्नबाट बञ्चित गर्ने कुनै पनि कार्य यस भित्र पर्छ ।

लैङ्गिक हिंसा

- लैङ्गिक हिंसाबाट महिला, पुरुष वा अन्य लिङ्गी जो कोही पनि पीडित हुन सक्छ ।
- हाम्रो सामाजिक संरचनामा शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार, सम्पत्ति, निर्णय प्रकृयामा महिलाको कम पहुँच छ । त्यसैगरी श्रोत परिचालन, शक्तिको प्रयोगमा महिलाको कम अवसर छ । पुरुष प्रधान पारिवारिक संरचनामा पुरुषको नियन्त्रण बढी हुन्छ । त्यसैले लैङ्गिक हिंसाबाट बढी महिला पीडित हुने गरेका छन् ।
- तर लैङ्गिक हिंसा भनेको महिला माथि हुने हिंसा मात्र भने होइन ।

लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान

- हरेक वर्ष नोभेम्बर २५ देखि डिसेम्बर १० सम्म विश्वभर लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान (२०८० सालमा मंसिर ९ गते देखि २४ गते सम्म परेको) मा विभिन्न कार्यक्रमहरु गरी मनाइन्छ ।
- सन् २०२३ को अन्तर्राष्ट्रिय नारा 'महिला र बालिकाविरुद्ध हिंसा रोक्न एकजुट लगानी।' "Unite! Invest to Prevent Violence Against Women & Girls"
- सन् २०२३ को राष्ट्रिय नारा 'लैङ्गिक हिंसा अन्त्यको सुनिश्चितता: महिला र बालबालिकामा लगानीको ऐक्यबद्धता' रहेको छ ।

हिंसाका स्वरुपहरु

- शारीरिक हिंसा
- मानसिक हिंसा
- सामाजिक सांस्कृतिक हिंसा
- यौन हिंसा
- आर्थिक हिंसा

लैङ्गिक विभेद उन्मुलन गर्न संविधानमा भएको ब्यवस्था

धारा १८ समानताको हक:

(१) सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुनेछन् ।कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट बञ्चित गरिने छैन ।

धारा ३८ महिलाको हक:

(१) प्रत्येक महिलालाई लैंगिक भेदभाव विना समान वंशीय हक हुनेछ ।

(२) प्रत्येक महिलालाई सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी हक हुनेछ ।

लैङ्गिक विभेद उन्मुलन गर्न संविधानमा भएको ब्यवस्था

धारा ३८ महिलाको हक:

(३) महिला बिरुद्ध धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक परम्परा, प्रचलन वा अन्य कुनै आधारमा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य, मनोवैज्ञानिक वा अन्य कुनै किसिमको हिंसाजन्य कार्य वा शोषण गरिने छैन । त्यस्तो कार्य कानून बमोजिम दण्डनीय हुनेछ र पीडितलाई कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।

(४) राज्यका सबै निकायमा महिलालाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक हुनेछ ।

लैङ्गिक विभेद उन्मुलन गर्न संविधानमा भएको ब्यवस्था

धारा ३८ महिलाको हक:

(४) राज्यका सबै निकायमा महिलालाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक हुनेछ ।

(५) महिलालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक हुनेछ ।

(६) सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिलामा दम्पत्तीको समान हक हुनेछ ।

महिला माथि हुने हिंसात्मक अपराधलाई दण्डनीय बनाउन भएका कानूनी व्यवस्थाहरु:

- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४
- घरेलु हिंसा (कसूर र सजाय) ऐन, २०६६
- कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (निवारण) ऐन, २०७१
- बोक्सीको आरोप (कसूर र सजाय) ऐन, २०७२
- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४

मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ मा भएको व्यवस्था

<u>कसूरदारलाई हतोत्साहित गर्ने व्यवस्थाहरु</u>

- नेपाली नागरिक विरुद्ध जवरजस्ती करणी वा हाडनाता करणीको कसूर लगायतका केही कसूर नेपाल बाहिर गरेको भए पनि नेपाल भित्रै कसूर गरेको मानी सजाय हुन सक्ने ।दफा २(३)(ङ)
- जवरजस्ती करणीको कसरबाट पीडित महिलालाई समेत निजी रक्षाको अधिकार प्राप्त हुने । दफा २६(२) (ख)
- जवरजस्ती करणी गरी ज्यान मारेको कसरमा कसूरदार जीवित रहेसम्म कैद हुने व्यवस्था रहेको । दफा ४१ (च)

मुलुकी अपराध संहितामा भएको व्यवस्थाहरु

- सार्वजनिक स्थानमा महिला र बालबालिकासमेतलाई हातपात वा हैरानी गर्न वा त्यसको उद्योग गरेमा कसूर गर्ने वा गराउनेलाई १ वर्षसम्म कैद वा दश हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुने । दफा ११८ । हानि नोक्सानी बापत दफा १२७ मा क्षतिपूर्तिको व्यवस्था ।
- लिङ्ग, वैवाहिक स्थिति र गर्भावस्थासमेतका आधारमा भेदभावपूर्ण व्यवहार गरेमा कसूर गर्ने वा गराउनेलाई तीन वर्षसम्म कैद वा तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय । दफा १६०
- दास वा कमारा, कमारी बनाउन, राख्न, काममा लगाउन वा सो सरहको अन्य कुनै पनि व्यवहार गर्न वा गराउन नहुने । कसूर गरेमा पाँच वर्षदेखि दश वर्षसम्म कैद र पचास हजारदेखि एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने । दफा १६३

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

- महिलाको रजस्वला वा सुत्केरीको अवस्थामा छाउपडीमा राख्न वा त्यस्तै अन्य कुनै किसिमका भेदभाव, छुवाछुत वा अमानवीय व्यवहार गर्नु वा गराउनु हुँदैन । दफा १६८(३) कसुर गर्ने व्यक्तिलाई तीन महिनासम्म कैद वा तीन हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय । दफा १६८(४) राष्ट्रसेवकले यस दफामा लेखिएको कसूर गरेमा निजलाई थप तीन महिनासम्म कैद सजाय हुने । दफा १६८ (५) ।
- विवाह गर्ने व्यक्तिहरुको मञ्जुरी बिना विवाह गराईएमा विवाह बदर भई कसुर गर्नेलाई दुई वर्ष सम्म कैद र बीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने । दफा १७१

मुलुकी अपराध संहितामा भएको व्यवस्थाहरु

- परम्परा अनुसार चली आएको अवस्थामा बाहेक हाडनाता करणीमा सजाय हुने नातामा विवाह गर्न वा गराउने कार्य गरेमा विवाह थाहा नपाई भएकोमा विवाह बदर हुने तथा जानी जानी भएको रहेछ भने त्यस्तो विवाह गर्नेलाई हाडनाता करणीको कसूरमा हुने सजाय र गराउनेलाई तीन महिनासम्म कैद वा तीन हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुने र त्यस्तो विवाह स्वतः बदर हुने ।दफा १७२
- विवाह गर्ने व्यक्तिको उमेर बीस वर्ष नपुगी विवाह गर्न वा गराउन नहुने । उक्त विवाह बाल विवाह हुने र भएको विवाह स्वतः बदर हुने । कसूर गर्नेलाई तीन वर्ष सम्म कैद र तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने । दफा १७३

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

- आफ्नो परम्परादेखि चली आएको सामान्य उपहार, भेटी, दक्षिणा वा शरीरमा लगाएको एकसरो गहना बाहेक विवाह गर्ने दुलाहा दुलहीका तर्फबाट कुनै किसिमको माग गरी वा लेनदेन शर्त राखी विवाह गर्न वा गराउन हुँदैन । कसुर गर्नेलाई तीन वर्षसम्म कैद वा तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुने । दफा १७४ (१) र (२) ।
- कसैले विवाह गरी सकेपछि चल, अचल सम्पत्ति वा दाइजो माग गर्न वा चल, अचल सम्पत्ति वा दाइजो नदिएको कारणले दुलही वा निजका नातेदारलाई हैरान पार्न, सताउने वा कुनै अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार गर्न नहुने । कसूर गरेमा ५ वर्षसम्म कैद वा पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुने। दफा १७४ (३) र (४) ।

मुलुकी अपराध संहितामा भएको व्यवस्थाहरु

- विवाहित पुरुषले वैवाहिक सम्बन्ध कायम रहेको अवस्थामा अर्को विवाह गर्न नहुने । कुनै पुरुष विवाहित हो भन्ने जानी जानी त्यस्तो पुरुषसँग कुनै महिलाले विवाह गर्न नहुने । पति पत्नीले कानून बमोजिम अंशवण्डा गरी भिन्न भएमा पुरुष वा महिलाले पुन: विवाह गर्न सक्ने । कसूर गर्ने वा गराउने व्यक्तिलाई एक वर्षदेखि पाँच वर्षसम्म कैद र दश हजार रुपैयाँदेखि पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने । विवाह स्वत: बदर हुने । दफा १७५

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

महिलालाई लक्षित गरी हुने अपराधमा कठोर सजायको ब्यवस्था

- कसैले कसैलाई आत्महत्याको दुरुत्साहन दिन वा त्यस्तो काम गर्नेसम्मको परिस्थिति खडा गर्न वा गराउन नहुने । कसूर गरेमा ५ वर्षसम्म कैद र ५० हजार सम्म जरिवाना हुने- दफा १८५ ।

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

महिलाको प्रजनन अधिकार सुरक्षित गर्न अपराधिकरण गरिएका विषयहरु

- गर्भवती महिलालाई करकाप गरी वा धम्की दिई वा ललाई फकाई वा प्रलोभनमा पारी गर्भपतन गराउन नहुने । दफा १८८(२) कसूर गर्ने वा गराउनेलाई अवधि अनुसार ५ वर्षसम्म कैद र रु ५० हजारसम्म जरिवाना हुने । दफा १८८(३)
- गर्भवती महिलाको ज्यान लिने उद्योग गर्दा महिला नमरी निजको गर्भमा रहेको पच्चीस हप्ता वा पच्चसीस हप्ता भन्दा बढी अवधिको गर्भपतन भएमा कसूरदारलाई यस संहिता वा अन्य कानून बमोजिमको सजायमा थप पाँच वर्षसम्म कैद हुने । ज्यान मार्ने उद्योगमा हुने सजायमा थप ५ वर्षसम्म कैद हुने । दफा १८८(५)

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

महिलाको प्रजनन अधिकार सुरक्षित गर्न अपराधिकरण गरिएका विषयहरु

- गर्भवती महिला विरुद्ध कुनै रिसइवीले कुनै काम गर्दा गर्भपतन हुन गएमा गर्भपतन गर्ने नियतले त्यस्तो काम गरेको रहेनछ भने पनि अवधी अनुसार ५ वर्षसम्म कैद हुने । दफा १८८(६) ।
- गर्भपतन गराउने उद्देश्यले गर्भमा रहेको भ्रुणको लिङ्ग पहिचान गर्ने वा गराउनेलाई तीन महिनादेखि ६ महिनासम्म कैद । लिङ्ग पहिचान गरी गर्भपतन गर्ने वा गराउनेलाई दफा १८८(३) को सजायमा थप एक वर्षसम्म कैद ।

मुलुकी अपराध संहितामा भएको व्यवस्थाहरु

महिलाको स्वायत्तता सुरक्षित राख्न गरिएका व्यवस्थाहरु

- गर्भवती महिलाको मञ्जुरीले १२ हप्तासम्मको गर्भ पतन गराएकोमा, गर्भपतन नगराएमा गर्भवती महिलाको ज्यानमा खतरा पुग्न सक्छ वा निजको शारीरिक वा मानसिक स्वास्थ्य खराब हुन सक्छ वा विकलाङ्ग बच्चा जन्मन्छ भनी इजाजत प्राप्त चिकित्सकको राय भई महिलाको मञ्जुरीले गर्भपतन गराएकोमा, जवरजस्ती करणी वा हाडनाता करणीबाट रहेको १८ हप्तासम्मको गर्भ गर्भवती महिलाको मञ्जुरीले गर्भपतन गराएकोमा र रोग प्रतिरोधक क्षमता उन्मुक्ति गर्ने जिवाणु (एच.आई.भि.) वा त्यस्तै प्रकृतिको अन्य निको नहुने रोग शरीरमा भएकी महिलाको मञ्जुरीले गर्भपतन गराएकोमा कसूर नमानिने । दफा १८९

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

महिलाको संवेदनशील अंगमा शारीरिक क्षति पुर्याएमा

- महिलाको स्तनकाटी दिएमा वा महिलालाई बाझोपन बनाएमा अङ्गभङ्गको कसूर मानी १० वर्षसम्म कैद र १ लाख सम्म जरिवाना हुने । दफा १९२

महिलालाई लक्षित गरी हुने अपराधमा कठोर सजायको ब्यवस्था

- तेजाब प्रयोग गरी अङ्गभङ्ग गरेमा । अवस्था अनुसार बीस वर्ष कैद र दश लाख रुपैयाँ जरिवाना, पन्ध्र वर्षदेखि बीस वर्षसम्म कैद र सात लाख रुपैयाँदेखि दश लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना, सात वर्षदेखि दश वर्षसम्म कैद र पाँच लाख रुपैयाँदेखि सात लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना, सात वर्षसम्म कैद र एक लाख रुपैयाँदेखि तीन लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना । दफा १९२ क (उपदफा १ देखि ६)

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

महिलालाई लक्षित गरेर हुने गरेका अपराधमा कठोर सजायको ब्यवस्था

- तेजाब प्रयोग गरी अङ्गभङ्गको कसूरको पीडितले जरिवाना बापत प्राप्त पूरै रकम पीडितलाई क्षतिपूर्ति बापत दिनुपर्ने । दफा १९२ क (७)
- पीडित व्यक्तिलाई भएको शारीरिक र मानसिक पीडा र अङ्गभङ्गको गम्भीरता तथा जरिवाना रकम समेत विचार गरी सजाय निर्धारण गर्दा मनासिव क्षतिपूर्ति भराउनु पर्ने । दफा १९२ क (८)

मुलुकी अपराध संहितामा भएको व्यवस्थाहरु

महिलालाई लक्षित गरेर हुने गरेका अपराधमा कठोर सजायको व्यवस्था

- ज्वलनशील, जैविक वा विषालु पदार्थ प्रयोग गरी कुरुप पार्ने कसूरदारलाई अनुहार कुरुप पारेमा ५ वर्ष देखि ८ वर्षसम्म कैद र १ लाख देखि ५ लाखसम्म जरिवाना र शरीरको अन्य अङ्ग कुरुप पारेमा वा शरीरमा पीडा पुर्याएमा तीन वर्षदेखि पाँच वर्षसम्म कैद र पचास हजार रुपैयाँदेखि तीन लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने ।दफा १९३ (२) ।
- उक्त कसूरमा जरिवाना बापत प्राप्त पुरै रकम पीडितलाई क्षतिपूर्ति बापत दिनु पर्ने । दफा १९३ (३) ।

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

कठोर सजायको ब्यवस्था

दफा २१९ जबर्जस्ती करणी गर्न नहुने

(१) कसैले जवर्जस्ती करणी गर्न हुँदैन ।

(२) कसैले कुनै महिलालाई निजको मञ्जुरी नलिई करणी गरेमा वा मञ्जुरी लिएर भए पनि अठार वर्ष भन्दा कम उमेरको कुनै बालिकालाई करणी गरेमा निजले त्यस्तो महिला वा बालिकालाई जबर्जस्ती करणी गरेको मानिनेछ ।

स्पष्टिकरणः यस परिच्छेदको प्रयोजनको लागिः

(क) करकाप, अनुचित प्रभाव, डर, त्रास, झुक्यानमा पारी वा अपहरण गरी वा शरीर बन्धक लिई लिएको मञ्जुरीलाई मञ्जुरी मानिने छैन, ।

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

दफा २१९ जबर्जस्ती करणी गर्न नहुने

स्पष्टिकरणः यस परिच्छेदको प्रयोजनको लागिः

(ख) होस ठेगानमा नरहेको अवस्थामा लिएको मञ्जुरीलाई मञ्जुरी मानिने छैन,

(ग) गुदद्वार वा मुखमा लिङ्ग पसाएमा, गुदद्वार, मुख वा योनीमा लिङ्ग केही मात्र पसेको भएमा, लिङ्ग बाहेक अन्य कुनै वस्तु योनीमा प्रवेश गराएमा पनि जवर्जस्ती करणी गरेको मानिनेछ ।

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

दफा २१९ जबर्जस्ती करणी गर्न नहुने

(३) जवर्जस्ती करणी गर्ने व्यक्तिलाई त्यसरी करणी गर्दाको परिस्थिति र महिलाको उमेर हेरी देहाय बमोजिम कैद हुनेछः

(क) दश वर्षभन्दा कम उमेरकी बालिका, पूर्ण अशक्त, अपाङ्गता भएका वा सत्तरी वर्षभन्दा बढी उमेरका महिला भए जन्म कैद,

(ख) दश वर्ष वा दश वर्षभन्दा बढी चौध वर्षभन्दा कम उमेरकी बालिका भए अठार वर्षदेखि बीस वर्षसम्म,

(ग) चौध वर्ष वा चौध वर्षभन्दा बढी सोह्र वर्षभन्दा कम उमेरकी बालिका भए बाह्र वर्ष देखि चौध वर्षसम्म,

(घ) सोह्र वर्ष वा सोह्र वर्षभन्दा बढी अठार वर्षभन्दा कम उमेरकी महिला भए दश वर्षदेखि बाह्र वर्षसम्म,

(ङ) अठार वर्ष वा अठार वर्षभन्दा बढी उमेरकी महिला भए सात वर्षदेखि दश वर्षसम्म ।

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

दफा २१९ जबर्जस्ती करणी गर्न नहुने

(३क) जवर्जस्ती करणी गर्ने व्यक्तिलाई उपदफा (३)बमोजिमको कैद सजायको अतिरिक्त देहाय बमोजिमको जरिवाना समेत हुनेछ र त्यस्तो जरिवाना बापत प्राप्त सबै रकम प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएको पीडित राहत कोषमा जम्मा गरिनेछः

(क) उपदफा (३) को खण्ड (क) वा (ख) बमोजिम कैद सजाय हुने कसूरदारलाई सात लाख रुपैयाँ जरिवाना,

(ख) उपदफा (३) को खण्ड (ग) वा (घ) बमोजिम कैद सजाय हुने कसूरदारलाई पाँच लाख रुपैयाँ जरिवाना,

(ग) उपदफा (३) को खण्ड (ङ) बमोजिम कैद सजाय हुने कसूरदारलाई तीन लाख रुपैयाँ जरिवाना,

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

दफा २१९ जबर्जस्ती करणी गर्न नहुने

- वैवाहिक सम्बन्ध रहेको अवस्थामा पतिले पत्नीलाई जबर्जस्ती करणी गरेमा पाँच वर्ष सम्म कैद हुने ।दफा २१९ (४)
- प्रतिरोधक क्षमता ह्रास गर्ने जिवाणु (एच.आई.भि. पोजिटिभ) वा सरुवा यौनरोग भएको थाहा पाउँदा पाउँदै कसैले जबर्जस्ती करणी गरेको रहेछ भने त्यस्तो कसूरदारलाई उपदफा (३) मा लेखिएको सजायमा थप सजाय हुने । दफा २१९ (६)

(क) एच.आई.भि. पोजिटिभ भएको थाहा पाउँदा पाउँदै जबर्जस्ती करणी गरेमा दफा १०५ बमोजिमको सजाय, (दश वर्षसम्म कैद र एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना) दफा २१९ (६)

(ख) अन्य सरुवा यौन रोग भएको थाहा पाउँदा पाउँदै जबर्जस्ती करणी भएको भए तीन वर्ष कैद र तीस हजार रुपैयाँ जरिवाना । दफा २१९ (६)

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

- सामुहिक रुपमा जवर्जस्ती करणी गरेमा वा ६ महिना भन्दा बढीको गर्भवती, अशक्त वा अपाङ्ग वा शारीरिक वा मानसिक रुपमा अस्वस्थ महिलालाई वा हातहतियार देखाई जवर्जस्ती करणी गरेमा उपदफा (३) मा लेखिएको सजायमा थप पाँच वर्षसम्म कैद सजाय हुने । दफा २१९ (७)
- कसैले हाडनाताकी महिलालाई जबर्जस्ती करणी गरेकोमा निजलाई हाडनाता करणीमा हुने सजाय समेत थप हुने ।
- हाड्नातामा करणी गरेमा नाता सम्बन्ध हेरी अधिकतम जन्मकैद देखि न्यूनतम एक वर्षदेखि तीन वर्षसम्म कैद र दश हजार रुपैयाँदेखि तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना । दफा २२० अदालतमा कारबाहीका लागि व्यक्तिले मुद्दा दिनुपर्ने ।क्षतिपूर्तिको ब्यवस्था नभएको ।

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

- यौन दुर्व्यवहार गरेमा तीन वर्षसम्म कैद र तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना । अदालतमा कारबाहीका लागि पीडितले मुद्दा दिनुपर्ने ।क्षतिपूर्तिको ब्यवस्था भएको ।दफा २२४ ।
- बालबालिकालाई बालयौन दुरुपयोग गरेमा तीन वर्ष सम्म कैद र तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने ।दफा २२५
- बालबालिकालाई अप्राकृतिक मैथुन गरेमा दफा २१९ को जबरजस्ती करणीको सजाय बमोजिम सजाय हुने । दफा २२६ (३)
- कसैले कसैको मञ्जुरी बिना अप्राकृतिक मैथुन गरेमा तीन वर्षसम्म कैद र तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने । अदालतमा कारबाहीका लागि पीडितले मुद्दा दिनुपर्ने ।क्षतिपूर्तिको ब्यवस्था भएको । दफा २२६ (१) र (२) ।

मुलुकी अपराध संहितामा भएको ब्यवस्थाहरु

- करणी सम्बन्धी कसूर भएपछि पीडित वा पीडितको परिवारलाई कुनै प्रकारको डर, धाक, धम्की दिई वा करकापमा पारी कुनै किसिमको लेनदेन गरी वा नगरी त्यस्तो कसूरमा उजुरी नगर्न, जाहेरी नदिन वा अदालतमा उपस्थित नहुन मञ्जुर गराउन वा कसूर गर्ने व्यक्ति र पीडित वा पीडितको परिवारको सदस्यबीच मेलमिलाप वा मिलापत्र गराउन वा त्यसको लागि दबाव दिन वा प्रभावमा पारेमा कसूर गर्ने गराउने व्यक्तिलाई तीन वर्षसम्म कैद र तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने । दफा २२७ 'क' (१) र (२) ।
- सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले करणी सम्बन्धी कसूरमा मिलापत्र गराउने कार्यमा दफा २२७ 'क' (१) को कसूर गरेमा दफा २२७ 'क'(२) मा हुने सजायमा थप ६ महिना कैद सजाय हुने ।

केही जिज्ञाशा भए ?

धन्यवाद ।

सरकारी वकीलको परिचय, सरकारवादी मुद्दाहरू र समुदायबाट गरिएको अपेक्षा

२०८१ वैशाख १४ गते
नगेन्द्र लम्साल,
जिल्ला न्यायाधिवक्ता,
जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय, बर्दिया

सरकारी वकीलको परिचयः

- फौजदारी न्याय प्रशासनका तीन प्रमुख कार्य अनुसन्धान, अभियोजन र न्यायिक निर्णय मध्ये महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र यस अन्तर्गतका सरकारी वकील कार्यालयमा कार्यरत सरकारी वकीलहरूलाई राज्यको तर्फबाट अभियोजनकर्ताको जिम्मेवारी दिइएको छ ।
- राज्यको काननको रक्षक र सरकारको कानूनी सल्लाहकार सरकारी वकील हो ।
- सरकारवादी मुद्दाहरूमा र सरकारलाई विपक्षी बनाई दायर भएका रिट/मुद्दाहरूमा राज्यको तर्फबाट अदालत/न्यायिक निकायमा प्रतिनिधित्व गर्दै वहस पैरवी र प्रतिरक्षा गर्ने र सरकावादी मुद्दाहरूको अभियोजन गर्ने कानूनी अधिकार प्राप्त व्यक्तिलाई सरकारी वकील भनिन्छ ।

सरकारी वकीलको परिचय:

- सरकारी वकील कानूनको ज्ञाता र विशेषज्ञ हुन्छन् ।
- मानव अधिकारको रक्षक ।
- फौजदारी न्याय प्रशासनको सुधारको संवाहक र समन्वयकर्ता ।
- कानूनको शासनको संरक्षक तथा प्रचलनकर्ता ।
- निशुल्क पीडित पक्षको प्रतिनिधित्व गर्छन् ।
- पीडितलाई न्याय र कसूरदारलाई सजाय दिलाउन न्यायका लागि बोल्ने सहजकर्ता र पीडितलाई अदालतबाट अन्तिम फैसला भएपछि क्षतिपूर्ति दिलाउन समन्वय गर्ने भएकाले सरकारी वकील जनताका वकील हुन् ।

सरकारी वकीलका कामहरू:

- नेपालको संविधानले संविधानमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक कुनै अदालत वा न्यायिक निकाय वा अधिकारी समक्ष मुद्दा चलाउने वा नचलाउने भन्ने कुराको अन्तिम निर्णय गर्ने अधिकार महान्यायाधिवक्तामा निहित राखेको छ । धारा १५८ (२)
- महान्यायाधिवक्ताबाट अभियोजन सम्बन्धी आफूमा निहित अधिकार मातहत सरकारी वकीललाई तोकिएको शर्तको अधिनमा रही प्रयोग र पालना गर्न सक्ने गरी प्रत्यायोजन गरिएको हुन्छ ।
- नेपाल सरकारको हक, हित वा सरोकार निहित रहेको मुद्दामा महान्यायाधिवक्ता वा निजको मातहतका सरकारी वकीलबाट नेपाल सरकारको प्रतिनिधित्व गरिनेछ भनी उल्लेख छ । धारा १५८ (२)

सरकारी वकीलका कामहरू:

- नेपालको संविधानमा भएको व्यवस्था, महान्यायाधिवक्ताबाट प्रत्यायोजित अधिकार र अन्य कानूनहरूमा भएको व्यवस्था अनुसार सरकारी वकीलले सरकारवादी मुद्दाको साथै सरकारलाई सरोकार पर्ने मुद्दा र सरकारलाई विपक्षी बनाई दायर भएका मुद्दा मामिला र रिट क्षेत्रमा समेत अभियोजन, वहस पैरवी, प्रतिरक्षा गर्ने र सरकारी निकायहरूलाई कानूनी राय प्रदान गर्ने र हिरासतमा रहेका व्यक्तीलाई मानवोचित व्यवहार नगरेको, आफन्त वा कानून व्यवसायीलाई भेटघाट गर्न नदिएको भन्ने जानकारी वा उजुरी परेमा हिरासत अनुगमन गर्ने र छानबिन गरी त्यस्तो हुनबाट रोकन सम्बन्धित अधिकारीलाई निर्देशन दिने काम सरकारी वकीलले गर्छन् ।

सरकारी वकीलका कामहरू:

- कसूरको प्रभावकारी अनुसन्धानका आधारमा दोषी देखिएका व्यक्ति उपर नेपाल सरकारको तर्फबाट अभियोजन गर्ने र पीडितलाई न्याय उपलब्ध गराउन पीडितको तर्फबाट बहस पैरवी/प्रतिरक्षा गर्ने काम सरकारी वकीलबाट हुन्छ ।
- कसूरको अनुसन्धान गर्ने अधिकारीहरू (प्रहरी अधिकृत, वन कर्मचारी, राष्ट्रिय निकुञ्जका कर्मचारी, औषधी निरिक्षक, खाद्य निरिक्षक, प्रमुख जिल्ला अधिकारी वा अधिकृत आदि) लाई कसूरको अनुसन्धान गर्दा निर्देशन दिने ।
- कसूरको अनुसन्धान गरे पछि प्रमाणको आधारमा को उपर मुद्दा चल्ने, को उपर मुद्दा नचल्ने, मुद्दा चल्ने भए कुन केसरमा कुन सजायको मागदावी लिएर मुद्दा चलाउने भन्ने कुराको निर्णय गर्ने ।

सरकारी वकीलका कामहरू:

- मुद्दा चलाउने निर्णय भएमा अभियोग पत्र तयार गरी अदालत/न्यायिक निकायमा प्रमाण सहित मुद्दा पेश गर्ने ।
- मुद्दामा सरकारको तर्फबाट बहस पैरवी गर्ने, साक्षीहरुको वकपत्र गराउने, जिरह गर्ने, पछि प्राप्त भएका प्रमाणहरु अदालतमा पेश गर्ने ।
- अदालत/न्यायिक निकायले गरेको फैसला वा आदेशमा चित्त नबुझेमा माथिल्लो अदालतमा पुनरावेदन गर्ने वा निवेदन दिने ।
- नेपाल सरकारका कार्यालयहरुले माग गरेको कानूनी प्रश्नमा कानूनी राय प्रदान गर्ने ।

सरकारी वकीलका कामहरू:

- नेपाल सरकारको हक हित सरोकार रहेको मुद्दामा बहस पैरवी प्रतिरक्षा गर्ने तथा साक्षीको वकपत्र गराउने ।
- सरकारी निकाय वा पदाधिकारी विरुद्धका मुद्दामा सरकारी निकाय वा पदाधिकारीको प्रतिरक्षा गर्ने ।
- हिंसा वा अपराध पीडित, जाहेरवाला वा साक्षीका साथै हिरासतमा रहेका व्यक्तिहरूको मानवअधिकारको संरक्षण गर्ने ।

नेपालमा सरकारी वकील कार्यालयको सांगठनिक संरचना:

१) महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय (१ वटा)

२) उच्च सरकारी वकील कार्यालयहरू (१८ वटा)

३) विशेष सरकारी वकील कार्यालय (१ वटा काठमाडौंमा रहेको)

४) जिल्ला सरकारी वकील कार्यालयहरू (७७ वटा)

नेपालमा सरकारी वकीलका पदहरू:

महान्यायाधिवक्ता: प्रधानमन्त्रीको सिफारिसमा राष्ट्रपतिबाट नियुक्त हुने संवैधानिक व्यवस्था नेपालको संविधानको धारा १५७ (२) मा रहेको छ । धारा १५८ (१) मा नेपाल सरकारको मुख्य कानूनी सल्लाहकार हुनेछ भनी उल्लेख भएको । धारा १५८ (२) मा यस संविधानमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक कुनै अदालत वा न्यायिक निकाय वा अधिकारी समक्ष नेपाल सरकारको तर्फबाट मुद्दा चलाउने वा नचलाउने भन्ने कुराको अन्तिम निर्णय गर्ने अधिकार महान्यायाधिवक्तालाई हुनेछ भन्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ । महान्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी विस्तृतमा नेपालको संविधानको धारा १५८ मा उल्लेख रहेको छ ।

नेपालमा सरकारी वकीलका पदहरू:

- **नायब महान्यायाधिवक्ता:** नेपाल न्याय सेवाको राजपत्रांकित विशिष्ट श्रेणी (सचिव स्तर) को सरकारी वकील ।
- **सहन्यायाधिवक्ता:** नेपाल न्याय सेवा, सरकारी वकील समूहको राजपत्रांकित प्रथम श्रेणी (सहसचिव स्तर) को सरकारी वकील ।
- **उपन्यायाधिवक्ता/जिल्ला न्यायाधिवक्ता:** नेपाल न्याय सेवा, सरकारी वकील समूहको राजपत्रांकित द्वितिय श्रेणी (उप सचिव) स्तरको सरकारी वकील ।
- **सहायक जिल्ला न्यायाधिवक्ता/सहायक न्यायाधिवक्ता:** नेपाल न्याय सेवा, सरकारी वकील समूहको राजपत्रांकित तृतीय श्रेणी (शाखा अधिकृत) सरहको सरकारी वकील ।

सरकारवादी मुद्दाहरू:

(क) देवानी मुद्दाहरु:- सरकारी र सार्वजनिक सम्पत्ति सम्वन्धी मुद्दाहरु र नेपाल सरकारको हक हित सरोकार सम्वन्धी देवानी मुद्दाहरु सरकारवादी हुन्छ ।

(ख) फौजदारी मुद्दा:- दुनियावादी फौजदारी हुने केही अपवादलाई छाडेर प्राय सबैजसो मुद्दाहरु सरकारवादी हुन्छन् ।

सरकारवादी फौजदारी मुद्दाहरू:

- **जीउ ज्यान सम्बन्धित कसूर:-** ज्यान सम्बन्धि कसूर, ज्यान मार्ने उद्योग, अंगभंग, तेजाब खनाई कुरुप पारेको, गर्भपतन, गैरकानूनी थुना, ब्यक्ति वेपत्ता पार्ने, अपहरण तथा शरिर बन्धक, इलाज (उपचार) सम्वन्धी कसूर, मानव बेचबिखन सम्बन्धी कसूर ।
- **राष्ट्र र समाज विरुद्धका कसूर:-** राज्य विरुद्धका कसूर, सार्वजनिक शान्ति भंग गर्ने कसूर, अपराधका प्रमाणहरु नष्ट गर्ने, प्रमाण संकलनमा बाधा पुर्याउने कसूर, सार्वजनिक स्वास्थ्य, सुरक्षा, सुविधा, नैतिकता विरुद्धका कसूरहरु, हातहतियार र विष्फोटक पदार्थ सम्बन्धी कसूर, राष्ट्रिय वा सार्वजनिक सम्पत्ति बिरुद्धको कसूर, धर्म सम्बन्धी कसूर, लागूऔषध, वन सम्वन्धी कसूर, नक्कली नोट, नक्कली टिकट सम्बन्धी कसूर, भ्रष्टाचार सम्बन्धी कसूर ।

सरकारवादी फौजदारी मुद्दाहरू:

- **समाजका कमजोर वर्ग उपर भेदभाव सम्बन्धी कसूर:-** गम्भीर घरेलु हिंसा, बोक्सीको आरोप, छुवाछुत सम्वन्धी कसूर ।
- **यौनजन्य कसूर:-** वालविवाह, बहुविवाह, जबरजस्ती करणी/उद्योग, बाल यौन दुरुपयोग ।
- **सम्पत्ति सम्वन्धी कसूर:-** चोरी, डाँका, ठगी, आपराधिक विश्वासघात, सार्वजनिक लिखत किर्ते सम्बन्धी, नाप तौल सम्बन्धी कसूर, आपराधिक उपद्रव सम्बन्धी कसूर ।

सरकारवादी फौजदारी मुद्दाको कारबाही प्रकृयामा सरकारी वकीलको प्रतिनिधित्वः

- अनुसन्धान (निर्देशन दिने)
- अभियोजन (मुद्दा चल्ने नचल्ने निर्णय गर्ने र अभियोग पत्र दायर गर्ने)
- अदालती/न्यायिक कारबाहीमा प्रतिनिधित्व (साक्षी वकपत्र, वहस पैरवी र प्रतिरक्षा, निवेदन, पुनरावेदन, मुद्दा दोहोर्याई हेरी पाउने निवेदन सम्बन्धि काम)

सरकारवादी फौजदारी मुद्दामा सरोकारवाला निकायहरू:

- प्रहरी र अन्य अनुसन्धान गर्ने निकायका अनुसन्धान अधिकारी र कर्मचारीहरू
- सरकारी वकील
- निजी कानून व्यवसायी (नेपाल बार)
- अदालत/अर्धन्यायिक निकाय
- फरेन्सिक विज्ञ/चिकित्सक, समुदाय/नागरिक समाज (विभिन्न प्रकारका अपराधको न्याय निरूपणमा सम्बन्धित विज्ञहरू)
- स्थानीय तह
- अन्य विभिन्न सरकारी निकाय/संघ संस्था (अस्पताल, पुनर्स्थापना केन्द्र आदि)

समुदायबाट सरकारी वकीलले राखेको अपक्षा:

- कसुरको सूचना नजिकको प्रहरी कार्यालयमा वा नजिकको सम्बन्धित अनुसन्धान गर्ने कार्यालयमा थाहा पाउने वित्तिकै छिटो उपलब्ध गराउने ।
- कसूर गर्ने व्यक्तिलाई पक्राउ गर्न वा नियन्त्रण गर्न सहयोग गर्ने ।
- कसूरको अनुसन्धानको क्रममा आफूले देखेको र थाहा पाएको साँचो कुराको जानकारी अनुसन्धान अधिकारी, सरकारी वकील र अदालत/न्यायिक निकायमा बयान र वकपत्रमा जानकारी गराउने ।
- कसूरको अनुसन्धानको क्रममा तयार गरिने विभिन्न लिखितहरूमा रोहवरमा र साक्षी बस्ने र घटना विवरण कागज गर्ने ।

समुदायबाट सरकारी वकीलले राखेको अपेक्षा:

- अपराध पीडितलाई तत्काल उद्धार, उपचार, राहत र पुर्नस्थापना गर्न सहयोग गर्ने ।
- मुद्दाको साक्षीको रूपमा रहेका व्यक्तिले अदालत/न्यायिक निकायमा तोकिएको दिनमा समयमा आई आफूले देखेको, जानेको र थाहा पाएको कुरा जानकारी गराई वकपत्र गर्ने ।
- अदालत/न्यायिक निकायबाट भएको फैसला कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने ।
- अनुसन्धान, अभियोजन र न्याय निरोपणका क्रममा अनुसन्धान अधिकारी, अभियोजनकर्ता र न्याय निरोपण गर्ने अधिकारी र न्यायधीशलाई अनुचित रूपमा आस, त्रास, दबाव र प्रभावमा पार्ने प्रयत्न नगर्ने ।

समुदायले थाहा जानकारी पाइराखु पर्ने कुराहरू:

- कसैले पनि कानुन उल्लंघन गरेर कुनै कानूनी व्यवस्थाको जानकारी थिएन वा जानेको थिइन भन्न पाउँदैन ।
- कसैलाई पनि कुनै प्रकारको भेदभाव वा छुवाछुत गर्न पाईदैन ।
- दश वर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकालाई कुनै अपराधमा सजाय हुँदैन । मुद्दा लाग्दैन ।
- बालबालिकालाई सिकाएर कुनै अपराध गर्न लगाएमा वा त्यसरी अपराध भएमा सिकाउने वा अपराध गर्न लगाउनेलाई पनि सजाय हुन्छ ।
- कसैलाई पनि कानून बमोजिम बाहेक थुनामा राख्न पाइदैन ।

समुदायले थाहा जानकारी पाइराख्नु पर्ने कुराहरू:

- कसैलाई पनि यातना दिन पाईदैन । पक्राउ परेका व्यक्तीलाई कुटपिट गर्न वा कुनै किसिमको यातना दिने गर्न हुँदैन ।
- अपराधको सूचना दिनु सबैको कर्तब्य हो । नजिकको प्रहरी कार्यालयमा वा सम्बन्धित अनुसन्धान गर्ने निकायमा यस्तो सूचना दिनुपर्छ ।
- अपराधको बारेमा आफूलाई थाहा जानकारी भएको साँचो कुरा अनुसन्धानको क्रममा अनुसन्धान अधिकारी र अदालत/अर्धन्यायिक निकायमा बयान/वकपत्रमा भन्नुपर्छ ।
- अपराध पीडितलाई उद्धार गर्न, उपचार गर्न र पुर्नस्थापना गर्न सहयोग गर्नुपर्छ ।

समुदायले थाहा जानकारी पाइराख्नु पर्ने कुराहरू:

- साक्षीको रूपमा रहेका व्यक्तिले अपराधको बारेमा आफूलाई थाहा जानकारी भएको कुरा अदालत/अर्धन्यायिक निकायमा तोकिएको दिनमा गएर बकपत्र गरिदिनु पर्छ ।
- सुनेर जानेको वा थाहा पाएको कुरा प्रमाण होइन ।
- असमर्थ पक्षलाई कानून बमोजिम निशुल्क कानूनी सहायता पाउने हक हुन्छ ।
- अपराध पीडितलाई आफू पीडित भएको मुद्दामा भएको अनुसन्धानको र अदालतमा भएको न्यायिक काम कारवाहीको जानकारी पाउने हक हुन्छ ।
- प्रत्येक अपराध पीडितलाई अभियुक्तलाई लगाइएको अभियोगको बारेमा वा अभियोग नलगाइएको अवस्थामा त्यसको आधार र कारणको बारेमा जानकारी पाउने हक हुन्छ ।

समुदायले थाहा जानकारी पाइराख्नु पर्ने कुराहरू:

- अपराध पीडितलाई कानून बमोजिम मुद्दाको कारवाही प्रक्रियामा सहभागी हुन पाउने, सामाजिक पुनःस्थापना र क्षतिपूर्ति सहितको न्याय पाउने हक हुन्छ ।
- नेपाल सरकार वादी हुने मुद्दामा अपराधको सूचना दिने व्यक्ति सरकारी गवाह (साक्षी) हुन्छ ।
- अदालत/मुद्दा हेर्ने निकायबाट दोषी ठहर नहुँदासम्म अभियुक्तलाई निर्दोष मान्नुपर्छ ।
- आफू विरुद्ध लागेको कसूरको प्रतिरक्षा गर्न कानून व्यवसायी राख्न असमर्थ अभियुक्तलाई राज्यद्वारा निशुल्क कानूनी सहायता एवं प्रतिरक्षा उपलब्ध हुन्छ । यसका लागि वैतनिक वकीलको व्यवस्था गरिएको हुन्छ ।

केही जिज्ञाशा भए ?

धन्यवाद ।

मधुवन नगरपालिका क्षेत्रभित्र वन तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराधको प्रकृती
(वर्तमान समस्या/चुनौती तथा समाधानका उपाय)

मितिः २०८१।१।१४ गते

सन्तोष चौधरी
वन अधिकृत
खाता सव-डिभिजन वन कार्यालय, सानोश्री

मधुवन नगरपालिका क्षेत्रमा वनको अवश्था

सि.नं.	वनको प्रकार	संख्या	जम्मा क्षेत्रफल (हे)	घरधुरी	जनसंख्या	कैफियत
१	सामुदायिक वन	५४	५३००	८३३३	४०९९८	
२	धार्मिक वन	३	१५.३६			
	जम्मा	५७	५३१५	८३३३	४०९९८	

वडा अनुसार मधुवन नगरपालिकामा वनक्षेत्रको अवस्था

वडा नं.	संख्या	क्षेत्रफल	कैफियत
१	८	७२५.६६	
२	१२	१२५७.५१	
३	११	६९८.४१	
४	११	१२७०.२१	
५	५	६१६.५३	
६	४	३०४.५२	
७	०	०	
८	१	४२.८	
९	२	३८४.६६	
जम्मा	५४	५३००	

वडा अनुसार मधुवन नगरपालिकामा वन क्षेत्रको अवस्था

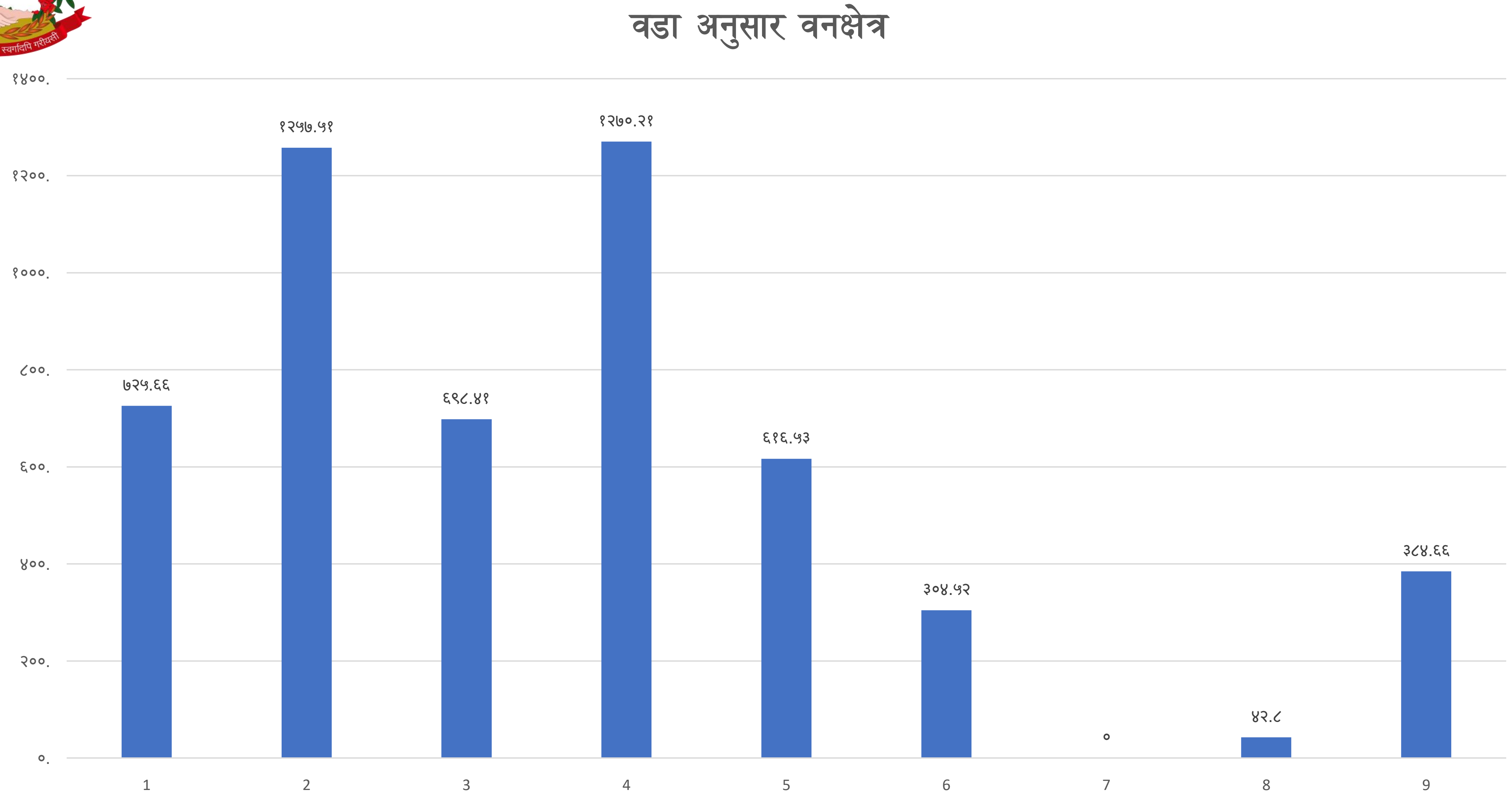

खाता संरक्षित वन (जैविक मार्ग) क्षेत्र

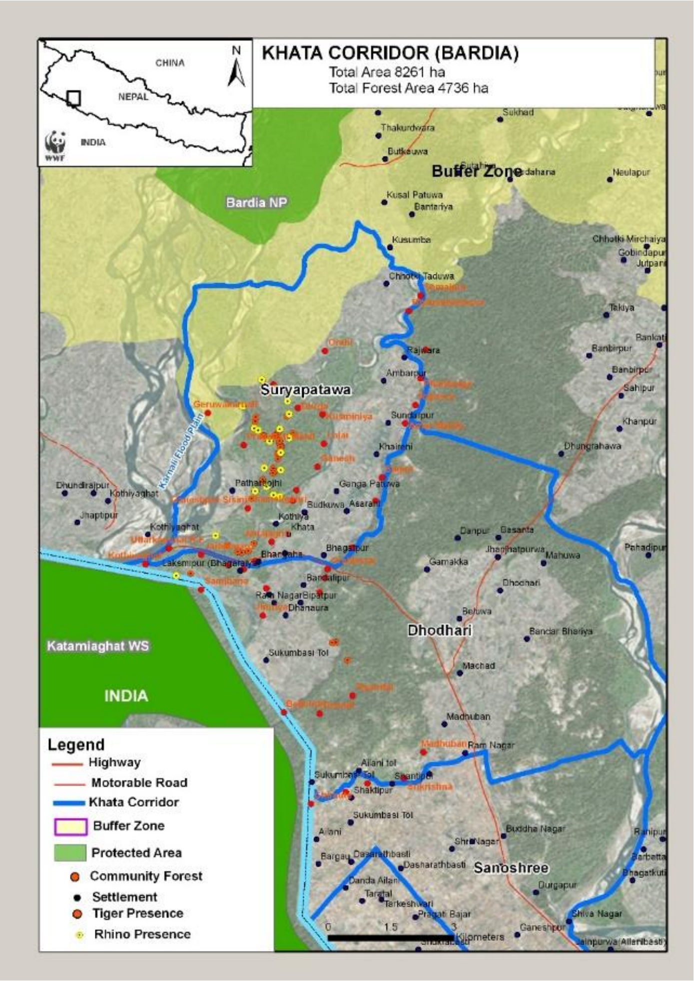

- बर्दिया रा.नि. नेपाल र कतर्नियाघाट वाइल्डलाईफ सेन्चुरी भारत संग जोडिएको महत्वपुर्ण जैविक मार्ग खाता । नेपालको सवैभन्दा फन्कसनल कोरिडोर ।
- क्षेत्रफल : २०२ वर्ग कि.मि.
- जम्मा आवद्ध सा.वन : ७४ वटा -
- खाता सा.वन समन्वय समिति अन्तर्गत ३९
- खैरी सा.वन समन्वय समिति अन्तर्गत ७
- बसन्ता समन्वय समिति अन्तर्गत : २८
- आवद्ध घरधुरी : ८५८०
- खाता संरक्षित वन घोषणा मिति : २०६७।०२।२२

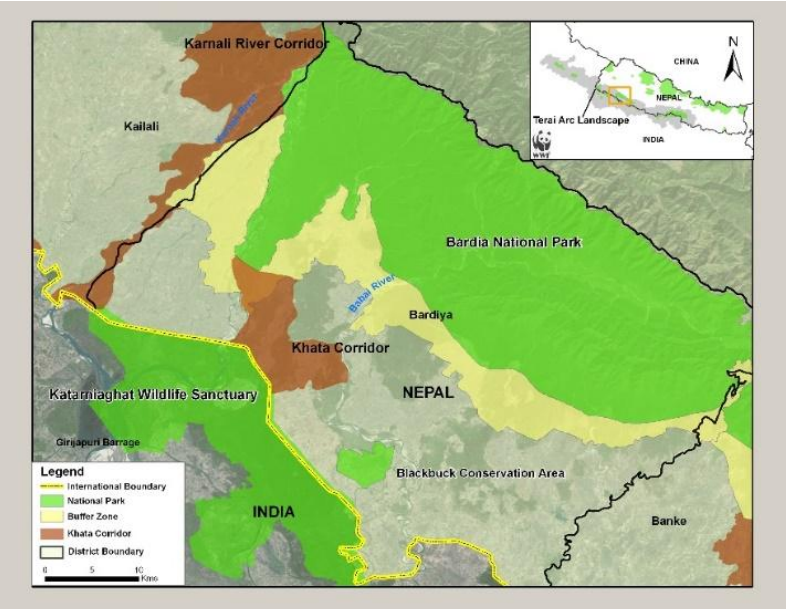

खाता जैविक मार्गमा क्यामेरा ट्र्यापमा परेका बाघहरु: छुट्टा छुट्टै २४ वटा बाघ

खाता जैविक मार्ग क्षेत्रमा क्यामेरा ट्रयापमा परेका ३४ आहार प्रजाती तथा अन्य ठूला जनावरहरु

मधुवन नगरपालिकामा वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी अपराध

सि.नं.	आ.व.	वन अपराध सम्बन्धी मुद्दा	वन्यजन्तु अपराध सम्बन्धी मुद्दा	कैफियत
१	२०८०/०८१	५	०	२ वटा मुद्दामा सरकारी वकिल कार्यालयबाट निर्णय भई अभियोग पत्रको तयारीमा बाँकी मुद्दामा अनुसन्धान कार्य जारि रहेको ।
२	२०७९/२०८०	४	०	२ वटा मुद्दा सम्मानित बर्दिया जिल्ला अदालतमा पेश भई सकेको र बाँकी २ वटामा अनुसन्धान कार्य जारी रहेको ।
३	२०७८/०७९	२	०	सम्मानित बर्दिया जिल्ला अदालतमा पेश भई सकेको ।

वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी अपराधका कारणहरू

- अधिकाशं वडा तथा बस्तीहरू भारतिय वनक्षेत्रसँग जोडिएर रहेको हुनाले भारतिय वनक्षेत्रबाट चोरी पैठारी ।
- वडा नं. ७ र ९ मा नेपाल तर्फ न्युन वनक्षेत्र रहेकोले काठको लागी भारतिय वनक्षेत्रमा निर्भर रहनु ।
- सिमावर्ती क्षेत्रमा रहेका समुदायको न्युन आय र बेरोजगारीका कारण भारतिय जंगलमा बेगारी गर्न जाने र सो बापत प्राप्त गर्ने काठ दाउरा घरकाजको लागि ल्याउदा मुद्दा खेप्नु पर्ने ।
- अशिक्षा वा जनचेतनाको कमी ।

समाधानका उपायहरू

- स्थानीय समुदायमा वन तथा वन्यजन्तु अपराध सम्बन्धी चेतनाको कमी भएर जानी नजानीं अपराधमा संलग्न हुने गरेकोले वन कार्यालय, नेपाल प्रहरी र जिल्ला सरकारी वकिल कार्यलियको समन्वयमा वडा स्तरमा सचेतना कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- सामुदायिक वनको उपभोक्ताबाट बञ्चितिमा परेका समुदायहरूलाई वनक्षेत्रको उपभोग गर्न गराउनका लागी वन कार्यालय तथा फेकोफन सँग आवश्यक समन्वय गर्ने ।
- सिमावर्ती क्षेत्रमा बसोबास गर्ने बिपन्न स्तरका घरधुरीलाई आयआर्जनका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- भारतीय जंगलबाट बेगारी गरी ल्याएको काठको सन्दर्भमा वन कार्यालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी र भारतिय वन प्रशासनसँग छलफल गरी निकास निकाल्नका लागी आवश्यक समन्वय गर्ने ।

वन तथा वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी अन्य समस्या तथा चुनौतीहरू

- मानव र वन्यजन्तु बीचको बढदो द्वन्द ।
- वन अतिक्रमण
- फोहोरमैला व्यवस्थापन
- छाडा गाईगोरू व्यवस्थापन
- नदि जन्य पदार्थको उत्खनन तथा घाटगद्दी
- सामुदायिक वनको उपभोक्ताबाट बञ्चितिकरण

समाधानका उपायहरू

- मधुवन नगरपालिका अन्तरगत हुने गरेको मानव र वन्यजन्तु बिचको द्वन्द न्यूनिकरण गर्नका लागी मधुवन नगरपालिको नेतृत्वमा डिभिजन वन कार्यालय, बर्दिया रा.नि. कार्यालय तथा अन्य संरक्षण साझेदार संस्था, राजनैतिक दल तथा अन्य सरोकारवालाहरू सँग सहकार्य गरेर एकिकृत कार्ययोजना तयार पारी कार्यान्वयन गर्ने ।
- मधुवन नगरपालिका अन्तर्गतको वनक्षेत्रमा अतिक्रमण हुन नदिन आवश्यक समन्वयकारी भुमिका निर्वाह गर्ने ।
- मधुवन नगरपालिका भित्र उत्पादन हुने फोहोरमैला ब्यवस्थापनको लागी तत्काल स्थायी समाधान खोज्नु पर्ने ।
- छाडा गाईगोरू व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउनु पर्ने ।
- नदि जन्य पदार्थको उत्खनन तथा घाटगद्दीलाई वन कार्यालय तथा स्थानीय वन उपभोक्ता समुह सँगको सहकार्यमा ब्यवस्थित गर्नु पर्ने ।
- सामुदायिक वनको उपभोक्ताबाट बञ्चितिकरणमा परेका वडा नं. ७ र ९ का उपभोक्ताहरूलाई वनक्षेत्र उपभोग गर्नका लागी वन कार्यालय, फेकोफन, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह तथा अन्य सरोकारवाला निकाय सँग समन्यकारी भुमिका गर्ने ।

धन्यवाद ।